

כל אחד חייב לעבוד את הקב"ה בתוך התחום שלו

[א] שמח ובוֹלוֹן בצאתך

סובל את הנסיונות הרוחניים שהם כרוכים בהכרח בכל מקצוע של מסחר רק כדי לפרנס את אחרים בלימודם. ורק מתוך הכרה עמוקה בחשיבות התורה הוא שזבולון מתמסר להחזיק את לומדי תורה באהבה וחיבה. ומשו"ה הקדימה התורה את זבולון לפני יששכר שיש כאן קצת קדימה במעלה, שמגד אחד הוא קשה יותר לפרנס לומדי תורה מללמוד תורה בעצמו, שהתומך את התורה אין לו הנאה ושכר אלא בעוה"ב, משא"כ הלומד תורה בעצמו הרי זוכה להתענג בין בעוה"ז ובין בעוה"ב. וכבר נקטו האלשיך הק' (שס) והס' שפתי כהן (שס) שאין זבולון יכול להיות בשמחה על מה שהאכיל את יששכר כדי שיעסוק בתורה אלא "בצאתך", כלומר בסוף חייו, בשעה שהוא יוצא מן העולם הזה לתוך עוה"ב. שהרי הלומד תורה בעצמו שרוי בשמחה לא רק בעוה"ב אלא ג"כ בעוה"ז כיון ש"פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים י"ט, ט') ומילי דאורייתא הם כ"דצש וחלצת תחת לשונך" (שה"ש ד', י"א). משא"כ אלו שתומכים תורה הרי אין להם חלק בשמחת החיים והשבע רצון שנובע מפעולת עסק בתורה בעצמו, אלא רק מרוויחים בעוה"ב כשהם מקבלים שכר על מה שהחזיקו את ידי אלו שלמדו תורה למעשה. ורק בשעה שהוא יוצא מן העולם הרי הוא זוכה להשתתף בכל ההשגות והשמחה, עם החדותא דשמעתא והמתיקות של לימוד התורה.

[ב] אחירע בן עינן

אמנם עוד י"ל שהקדים התורה את ברכת זבולון לפני יששכר כדי לחזק ולחמץ את זבולון שיהיה שמח בחלקו של החזקת התורה וביציאתו לעשות סחורה, ושלא יחשוב בטעות או ירגיש כאילו הוא "יהודי דדיעבד" שאין ערכו שיהיה לישישכר שהוא יושב ולומד תורה בעצמו כל היום. שהרי אע"ג שתלמוד תורה כנגד כולם, מכ"מ "אם אין קמח אין תורה" (אבות פ"ג מי"ז), ולכן הפעולות של שניהם הם הכרחיים לקיום התורה והמנוחות ושקולים בעבודתם ובחשיבותם בעיני הקב"ה. והדברים כבר מפורשים בפ"י החקוני (שס) וז"ל, זבולון מתרעם

כתיב "ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (דברים ל"ג, י"ח), ואע"ג שיששכר נולד לפני זבולון הקדים התורה את ברכת זבולון לפני יששכר שלא היה ניתן ליששכר ללמוד תורה מעיקרה אלמלא שזבולון מפרנסו ומכללו, וכמו שפרש"י וז"ל, זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר שחורתו של יששכר על ידי זבולון היתה וכו' עכ"ל. אמנם הוסיף בס' בית הלוי (פר' יתרו) שאין זבולון יכול להיות שמח ובטוח שלא יסיה דעתו מתורתו בשעה שהוא יוצא לשוק אלא מפני שיששכר נשאר שקוע בתוך האהל של תורה. דאיתא בגמ' פסחים (קא:): בני חבורה שהיו מסובין לשמות ויצאו לקראת חתן כשהם חוזרים טעונים ברכה, דהיציאה חשיבא היסח הדעת, צמה דברים אמורים שלא הניחו שם מקצת חברים, אבל הניחו מקצת חברים כשהם חוזרים אין טעונים ברכה, דכיון דמקצתן נשאר ממקומן גם לגבי היוצא לא מקרי היסח הדעת דלישיבה הראשונה הוא חוזר לבסוף. וכן הוא בעסק התורה, כשעוסקים בכנופיא ובקיבוץ אז גם כשמקצתן יוצאין לפרנסתן, כל זמן שהניח מקצת חברים צמה"ד, אז גם לגבי היוצאין לא מקרי יציאתן היסח הדעת. וזה שאמר הכתוב שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך, כלומר שרק יכול זבולון להיות שמח ביציאתו לעסוק בסחורה עם הידיעה שיששכר ממשיך ללמוד בלי הפסק צורך צמה"ד. אך לפי"ד לכאורה הו"ל להתורה להקדים את יששכר לפני זבולון כיון שמעלתו של זבולון בצאתו היתה רק בזה שהוא מחזיק את יששכר באהלו.

ולכן ביאר בס' משנת רבי אהרן (פר' וזאת הברכה) שהקדימה התורה את זבולון לפני יששכר דבשעה שזבולון מחזיק את התורה הרי הוא אינו מרגיש את השמחה ואת המתיקות של העסק בתורה בעצמו כמו שמרגיש יששכר באהלו. ועוד הרי הוא

על חלקו היה כמו ששנו רבותינו (מגילה ו. וכו' לפיכך אמר לו משה שמח זבולן בחלקך ואל תתעצב אם נפל חלקך על הים כי אתה משתכר בו וכו' עכ"ל. ולמדוין מכאן שכל אחד מבני ישראל יש לו תפקיד מיוחד כפי כוחותיו וכשרונותיו שהוא שונה מחבירו ואין לאחד לחשוש שערך האמיתי של התחום האישי שלו הוא פחות או עדיף מהתפקיד של חבירו, אפילו היכא שהוא יוצא לסחורה ועוסק בפרנסה וחבירו יושב ולומד תורה כל היום. וכן מצאנו בהדיא בגמ' ברכות (יז.), מרגל צפומייהו דרצנן דיבנה אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה, אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי, כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתי, ושם תאמר אני מרצה והוא ממעיט, שנינו אחד המרצה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים וכו' ע"כ. ולכן בסדר הקרבת הנשיאים בשעת חנוכת המשכן היתה הנשיא שהלך באחרונה שמו "אחירע בן עינן" (במדבר ז', ע"ח). ופירש האור החיים הק' (שם) שהוא לא היסם לילך באחרונה, ש"אחירע", כלומר שהיתה עינו מלאה מחלק שנפל בגורלו וחלק אחיו היה רע בעיניו. ואחירע לא קינא את מעמדם של הנשיאים האחרים, כיון שהבין שכל אחד מהשצטים יש להם תפקיד מיוחד בפני"ע שהוא שוה לגמרי בערך ובחשיבות לחבירו. ולכן הוא היה בטוח שאין חילוק בעיני הקב"ה בין ההולך באחרונה לההולך בראשונה, כל היכא שהוא ממלא את התפקיד האישי שלו בתוך המסגרת המסוגלת אללו.

ג] והבל הבייא גם הוא

ואנחנו יכולים למצוא בזה קשר בין התחלת התורה לסיומה. שהרי למדנו בפרשת בראשית, "ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה וגו'" (בראשית ד', ז'). וגם כאן הקדימה התורה את אח הצעיר לפני אחיו הגדול, שהזכירה התורה את הבל לפני קין. וביאר בס' פנחס רזא (שם) וז"ל, למה לא הקדים את קין הבכור, וי"ל שאמרה על קין קניתי איש את ה' כלומר לעבוד את ה' שלא יהי' לו שום אומנות זולת זה רק מכיוון שראה אח"כ את הבל אחיו תופס אומנות דהיינו רועה צאן יא אחרינו לתפוס אומנות, לכן מהראוי לענין וקין עובד וגו' להזכר באחרונה כי ה' מאוחר בזמן בפעל זה וכו' עכ"ל. הרי שהקדימה התורה את הבל מכיון שהבל בחר באומנות תחילה. וקין לא תפס באומנות אחרינו אלא כדי לחקות את אחיו הקטן. וזהו זיקורת על קין שהחזיק בתחום שלא היה מסוגל אללו רק מפני שקינא את אחיו, שבאמת גורלו של קין היתה רק ללמוד

תורה ושלא לעסוק באומנות כלל. ומשמע מכאן שקין והבל היו אמורים לתפקד באותו מערכת של יששכר וזבולון. וכמש"כ החת"ס בתורת משה (פר' תולדות) והשפת אמת (פר' תולדות תרנ"א) אודות יעקב ועשו. שביאורו שהתנחם רבקה בהתגלות הקב"ה "שני גוים בצטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ ורצ יעבוד צעיר וגו'" (בראשית כ"ה, כ"ז), שהצינה כי תכלית הצריאה היתה שיעקב וזרעו יהיו בצחינת יששכר, שיעסקו כולם בתורה, ואילו עשו וזרעו יהיו בצחינת זבולון, שיפרנסו את יעקב וזרעו שיוכלו לשבת בזמנוחה על התורה והעבודה. וכן היה התכנית לגבי קין והבל, אלא שקין עזב את משרתו המיוחדת אללו מחמת תקלת הקנאה.

והמלצ' הוחמר והפך להיות מסוכן כאשר גם הבל קינא את חלקו של קין, דכתיב "והבל הציא גם הוא מצרות לאנו ומחלצתו וישע' אל הבל ואל מנחתו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה וגו'" (בראשית ד', ד'–ה'). וכתב הכלי יקר (שם) וז"ל, ומה שאמר והבל הציא גם הוא. מהו גם, וראיתי בספר ררור המור שמאשים קנא את הבל שלא נתעורר מעצמו על הקרבן כי לא הביאו עד אחר שראה את קין הולך ומקריב ועל כן נאמר והבל הציא גם הוא במלת גם רמז שאיחר קרבנו והציא מזד הקנאה באחיו וכו' עכ"ל. הרי שהבל לא התעורר מעצמו להציא קרבן אלא רק מפני שראה כן אלל קין אחיו וקינא אותו, וכדכתיב והבל הציא "גם הוא". ומה"ט זכות קרבנו של הבל שנתקבל אלל הקב"ה לרצון, לא הגין צעדו לשמור אותו מן העלייה הערמומית של קין להרגו. שהציא בס' שיעורי חומש, להגר"ש וולצה ז"ל, (בראשית ד', ח') בשם הסבא מסלוצדקה ז"ל שהאדם שעושה מצוה מפני שראה כן אלל אחרים אין הזכות יכול להגן עליו מן המזיקין, רק דבר שהוא עושה מיוזמתו ומהבנתו מבלי שאחרים יאמרו לו לעשות. וכמו שמצינו אלל לוט, שאע"ג שקיים חסד בסדום, ובמידה מוגזמת התאמץ להכניס אורחים לביטו כפי שראה אלל אברהם אבינו, מכ"מ פרש"י (בראשית י"ט, כ"ט) שלוט לא ניצל מהפיכת סדום אלא בזכות שלא גילה במצרים ששרה היתה אשתו של אברהם. והי"ט שלא הגין בשביל לוט את הזכות של גמילות חסדים והכנסת אורחים היינו משום שלא הבין לעשות כן מעצמו אלא רק מפני שראה כן אלל אברהם. ולכן הגם שקרבנו של הבל נתקבל לרצון, אך מעשה שנעשה בחיקוי אין צדחו להגן על האדם. ואותו הקנאה שהתרחש בין קין והבל, זה בזה, הוביל את אחד להרוג את השני, וכמעט הרס את העולם הצעיר.

והוסיף הרמ"ע מפאנו צס' גלגולי נשמות (אות קמ"ג) שצתיה היתה גלגול מחוה ולכן נקראת שמה צ"ת י"ה, שחיה לא היתה לה אצ ואם מלצד הקצ"ה. ומה"ט נתגלגל הדברים שצתיה דוקא היתה מטפלת עם משה רבינו שהיא היתה הגלגול מחוה ומרע"ה היתה גלגולו של הצל צנה. וא"כ מה שפתחה הארץ את פיה בפיקודו של מרע"ה כדי לכבות ולהשקיט את קנאתו של קרח היתה תיקון למה שצלע הארץ את דמו של הצל לאחר שקין הרגו מתוך קנאה. ואון בן פלת שהחל כחלק מקצות המורדים בעדת קרח, נחסך וניצול מאותה המסקנה צמה שאשמו גילתה את שערה צפתה ציתה וכדאיתא צגמ' סנהדרין (קט:). ונראה שכוונתה היתה ללמד לכל המשתתפים צתנועת קרח, שכמו שכל קווצת שיער צומחת מהזיקה הייעודי שלה, ושתי שערות אינן יכולות לצבוע מאותו מקום, כך לכל אדם יש משימה ייחודית משלו צחיים, שרק אותו האדם יכול להגשים, ולכן אין מקום לקנאה, שאין התחום של אחד פוגע צחצירו, ואין ערך התפקיד של אחד למעלה או למטה מחצירו.

ה] מה חוברתו בעולמו

ולכן יש לכל אחד לרכז את כוחותיו צתוך התחום שמגיע אליו צאופן טבעי כפי מזג כוחותיו וכשרונותיו שנתן לו השי"ת, ולא להתפתות או להחליק לתוך האזור של חצירו. ולכן מצינו צפר' מקץ, "וירא יעקב כי יש צצר צמצרים ויאמר יעקב לצניו למה תתראו" (צראשית מ"ב, א'), ופרש"י וז"ל, למה תראו עצמכם צפני צני ישמעאל וצני עשו כאלו אתם צבעים צצאותה שעה עדיין היה להם צצואה וכו' עכ"ל. והוסיף הרמב"ן לצאר (שם) וז"ל, היו צאים דרך ארץ כנען עוצרים עליו, ואמר להם שלא יראו עצמן צבעים צפניהם, כי יחשדוהו שיש ליעקב צצואה, ויצאו אליו לאכול עמו לחם צציתו וכו' עכ"ל. הרי צצאמת היה ליעקב וצניו מספיק אוכל, אך חשד יעקב שכשיעצרו צני עשו וצני ישמעאל צדרכס מצרימה לשצור אוכל שמה יצקשו ממנו לצוא אליו כדי לאכול עמו צציתו. והסיבה העיקרית ששלח יעקב את צניו למצרים, אף שהירידה היתה כרוכה צסכנות צצות, היתה רק כדי להציג כאלו גם להם אין אוכל, ועי"ז לא יהיה מן הצורך להזמין אורחים מצני ישמעאל ועשו לתוך ציתו. והעיר צס' שם דרך, להג"ר שמחה זיסקינד צריידא ז"ל, (שם) שאע"ג שעצודתו של אצרהם אצניו היתה צהכנסת אורחים וגמילות חסדים צמידה המלאה, וכל אדם מכל צאי העולם היה מוזמן לציתו תמיד כדי לאכול וללון, ועי"ז זכה

גס פרש"י (צמדצר ט"ז, א') וז"ל, מה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עזיאל שמינהו משה נשיא על צני קהת על פי הדצור. אמר קרח, אחי אצא ארצעה היו וכו' עמרם הצבור נטלו שני צניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומצטל את דצריו וכו' עכ"ל. הרי שהעידו חז"ל שצורש קלקולו של קרח היתה צמה שלא הסתפק צמשימתו המיוחדת שלו צתוך המשכן אלא נתקנא צאחיו. וכמו שהמן הרשע לא הסתפק צמה שכל העולם היו משתחיים לו כל זמן שמרדכי היהודי לא קם ולא זע ממנו, וכדכתיב, "וכל זה איננו שיה לי צכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב צשער המלך" (אסתר ה', י"ג), כמו"כ קרח לא הסתפק צמה שזכה לעצוד צהמשכן כיון שאהרן ומשה היו מפקדיו. והעיר צס' מגלה עמוקות (פר' קרח) שהגימ' של "קרח בן יצהר" שיה להגימ' של "המן רשע" שהיה להם אותה גישה. ועוד הביא השל"ה הק' (פר' קרח תורה אור אות ה') צסם הס' ציוני, וליקוטי תורה של האר"י ז"ל (פר' קרח), שקרח היה גלגולו של קין. וצאמת שמו של קין מרומז כמה פעמים צפרשת קרח, דכתיב "ויקה ק'רח בן יצהר בן וגו'", ואם מצודדים את כל אות חמישי זה מאיית "קין", וגם "ק'רח בן יצהר" הוא ראשי תיבות וסופי תיבות "קין". ומה שפתחה הארץ את פיה כדי לצבוע את קרח (צמדצר ט"ז, ל"ב), היתה מדה כנגד מדה לתקן צכך מה שצלעה האדמה את דמו של הצל, כמו שהודיע הקצ"ה לקין, "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" (צראשית ד', י').

ועוד כתב השל"ה הק' צסם האר"י ז"ל, וכ"ה צשער הפסוקים (פר' שמות), שמרע"ה היה גלגולו של שת והבל, ונרמז כן צשמו של מש"ה שהוא צראשי תיבות מ'שה ש'ת ה'צל. ולכן כתיב צפרשת שמות "וירא מלאך ה' אליו צלצת אש וגו'" (שמות ג', צ'), ואיתא צהזוה"ק (פר' ויקהל), לצת, להשלים את השם וכו'. וצס' ניצוצי שמשון (פר' שמות) להג"ר שמשון מאוסטרופוליא הי"ד, פירש צצאותיות "משה" נמצא רק את האות הראשונה של הצל ושת, שכלול צתוכו אות ש' משמו של ש"ת, ואות ה' משמו של הצ"ל, אך צתיבת "לצת" נמצא האותיות החסרים משמותם, אותיות ל"צ משמו של הצ"ל, ואת ת' משמו של ש"ת, ולכן הראה מלאך ה' אל משה צלצת אש כדי להשלים את שמותם של הצל ושת.

להיות אז המון גוים ולפרסם שמו של הקב"ה צמחך כל העולם, מכ"מ יעקב אבינו הבין שעבודה אחרת מוטלת עליו שלא זהה עם עבודתו של אביו. שידע יעקב שהוא חייב למנוע מצני ביתו כל השפעה שלילית שיכולה לקלקל אותם, ולעמוד על המשמרת לשמור את ביתו מהשפעת האומות שסביבותם כדי לזנות את היסוד של קדושת בית ישראל לדורי דורות. וזהו הכונה צמח"כ צס' מסילת ישראלים (פרק א') וז"ל, יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אלל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מצטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו כו' עכ"ל. והרי לא נקט שצריך להתברר ולהתאמת "מה חובת האדם בעולם", אלל "מה חובתו בעולמו", שכל אחד צריך לחפש לגלות ולהשיג את התפקיד האישי המיוחד ומכוון רק אללו.

[1] חנוך לנער על פי דרכו

וצנינוך הצנים יש לעודד את כל ילד למצוא את דרכו הפרטי, וכמו שאמר שלמה המלך, "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כ"ב, ו'), ופי' הגר"א (שם) וז"ל, דרך מזלו וטבעו כן תחנכו לעשות מצוות, ואז גם כשיזקין לא יסור ממנה, אבל כאשר תעבירהו על מזלו עתה ישמע לך מיראתו אותך, אבל אח"כ בעת יוסר עולך מעל זוארו יסור מזה כי אי אפשר לו לשבור מזלו וכו' עכ"ל. הרי שצריך לחנך את הנער שיעבוד את ה' על פי דרכו וטבעו שנולד בו. כי אם יכפו עליו לשנות את דרכו וטבעו אף שבתחילה ישמע בקול אביו מחמת הפחד, מכ"מ כשיגדיל יחזור לטבעו ולהרגלו הטבעית. ואע"פ שצורר שהאדם צריך לשבר את טבעו ולהתגבר על הרבה מדות רעות כגון הליינות והכעס וכו' כדי לעבוד את ה' בשלימות, אולם כאשר דנים באיזה דרך יבחר אדם לעבוד את ה' כל ימי חייו, ודאי שהוא צריך לזכור לעבוד את ה' עם הטבע והכשרון שחננו ה' מצטון, כי רק בדרך זה יצליח לעבוד את ה' כראוי. ולכן יש לנו להבין שכל ילד יצטיין בדרכו שלו, שמיוחד אללו כפי כוחותיו וכשרונותיו עפ"י טבעו הפרטי, ואין לנו לדרוש או לכופו לכל ילד שיצליחו רק באופן אחד. שהרי איתא בגמ' סנהדרין

(קט'): לגבי סדום, הויא להו פורייתא דהו מגני עלה אורחין, כי מאריך גיזי ליה, כי גוך מתחין ליה וכו' ע"כ. הרי שצדקו התרגלו באירות צדק של אכזריות, שהיתה להם מיטה בגודל אחד, ומי שהיה גבוה מדי קינלו את רגליו, ומי שהיה קצר מדי פשטו אותו צדי שייכנס לאותו המיטה. ושמעתי צסם הג"ר שניאר קטלר ז"ל ש"סדום" אותיות "מוסד", שלצערינו לפעמים יש מוסדות של חינוך שאינם יכולים לשרת לכל ילד בהתאם לצרכיו האישיים אלל הם מנסים להתאים כל ילד לאותה תבנית, ובדרך זה צודאי לא יצליח, ואולי הוי בכלל מדת סדום.

וגם בהתפתחות של מצוגרים וצעירים יש לכל אחד להשתדל לעבוד את הקב"ה בתוך התחום המתאים ביותר עבורו כפי טבעו, ושלא לנסות לילך דוקא בתחום של חביריו או אבותיו. דכתיב "כל פעל ה' למענהו וגו'" (משלי ט"ז, ד'), ופי' הגר"א (שם) שלכל אדם ואדם יש לו דרך צפני עצמו לילך בו, כי אין דעתם דומה זה לזה ואין פרטופיהן דומין זה לזה, ואין טבע שני בני אדם שוים. וכשהיו נביאים היו הולכים אלל הנביאים לדרש את ה', והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה דרכו אשר ילך בה, לפי שרש נשמו ולפי טבעת גופו, אבל כשנטלה הנבואה הטמין הקב"ה רוח הקדש בישראל, ואיש רוחו הוא יודיענו איך להתנהג ורוח הקדש יש לכל אדם בזה. וגם כתב צס' חובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג) שלכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מצלת זולתה, שכבר הטביע ה' לה בטבעו אהבה וחבה לאחד מהם, ומי שמוצא צמדותיו וטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות, ויהיה גופו ראוי לה, ויוכל לסצל את טרחה, יחזר עליה וישים אותה סבה להצאת מזונו. הרי שמושתל מלידה בתוך כל אחד את הנטיה להדרך המיוחד אללו והתחום שבו הוא יכול להצליח לקיים את תפקידו האישי ולתרום את תרומתו הפרטי למורשת ישראל. ורק מוטל על כל אחד ואחד לדכא את הרצון והתאוה לחקות את הדרך של אחרים, ולהיות כנה עם עצמו, כדי להכיר את הכוחות והיכולות הייחודיות שלו, ולהתחזק לעבוד את הקב"ה דוקא בתוך התחום הזאת. ובדרך זה עם סייעתא דשמיא כל אחד ישיג את כל הצרכות המיועדות אללו מאת הקב"ה.

